

Darija Žilić

SOBA S OGLEDALOM

(odlomak iz romana)

U obje sobe ovog stana u kojem ću boraviti mjesec dana nalaze se velika ogledala. Ali samo za jednu od njih može se reći da je „soba s ogledalom”. Sjedim u sobi, za radnim stolom: na desnoj strani je ormar u koji je ugrađeno ogledalo. Pomakla sam stolicu po dalje, da ne vidim svoj odraz. Gledam kroz prozor grane prepune snijega. U stanu iznad, čujem svaki pokret, korak, uzdah. Djeca plaču. Ne bih mogao spavati u sobi s ogledalom, piše mi prijatelj, koji je jednom isto tako boravio u ovom stanu. Ali, htjela sam ga potom zapitati: obje sobe imaju ogledalo? Ili, zašto si spavao baš u ovoj u kojoj spavam i pišem i ja? U sobi u kojoj možeš pobjeći tom ogledalu, u kojoj ga zapravo ne primjećuješ. U drugoj sobi, s balkonom i velikim ogledalom u središtu, ništa drugo nije vidljivo. Niti krevet, ni police s knjigama, niti sušilo za rublje. Samo to ogledalo je kao živo biće, promatra te, guta. Ono je kao riba iz pjesme pjesnika u čijem stanu sam, a neću ga sad spominjati. Samo ću reći da on piše o strahu od ribe, od njenih usta koja će ga progutati. Piše i o ogledalima, o plavom *oknu*, o tamnom ogledalu samoće. Što znači to razbijeno plavo *okno*, taj plavi prozor na kući? Pjesnik poziva u *domovinu sjenki*, tamo gdje je plavo polje neba. Jesam li bila na tom mjestu? Ti srpovi koje spominje, to podne, kako me podsjeća na ono ljetno. Kad je razbijen prozor i kad sam izletjela iz kuće ravno na padinu ispod koje nije bilo ničeg. Možda samo velika usta, čeljusti ribe koja guta snagom ogledala. Večer je. Skuhala sam juhu, gledala bor kroz prozor u kuhinji. Baš onakav kao što je bio bor u našem dvorištu. Svuda su isti ti borovi, u svakom gradu. Nemam što vidjeti. Samo bjelinu. Prvi dan u novom stanu uvijek je tjeskoban. Još i sniježi, gusta magla. Pospremila sam odjeću u ormar. Hulahopke su se ponovo potrgale. Baš uvijek se to dogodi na putu. Jedne večeri nisam ih skidala: sasvim nag čovjek i moje tijelo u crnim hulahopkama, kao u oklopu. I velika rupa u sredini tih jeftinih najlonskih čarapa. Mogla bih ti o tome pričati, Marino, ali ne znam gdje si sada. Čekam Marinovu poruku. Srce ili osmijeh, ništa više. Marino nije *moj* čovjek, nismo se nikad niti vidjeli, poznajem samo njegov glas. Ali možda baš zato i osjećam da je svuda sa mnom. Pa i u ovom stanu. Sjena, biće bez tijela, taj moj Marino. Tamo negdje na nekom Otoku sa Majkom. Ah, ti naši otoci, tamo muškarci u najboljim godinama žive sa Majkama. One drže sve kutove kuće, kuhaju im ručkove, glačaju rublje, pospremaju im sobe pune opušaka i prljavih čaša. Sinovima koji su otjerani iz tvornica, pilana, skladišta. I sada sjede u svojim kućama: zimi cijepaju drva, ljeti se kupaju u moru i pričaju sa turistima o vremenu mladosti. Od ljubavnih veza možda su i odustali. No takvi muškarci su zaštitnici žena koje su isto tako ostale same. I koje isto žive u blizini svojih Majki. I sâme grade svijet u kojem će naći svoje mjesto. To je, rekao bi Marino, neka sasvim posebna dimenzija.

* * *

Nekoliko puta dolazila sam do Zgrade fakulteta u kojem sam davno studirala. Prošlo je već dvadeset godina. Ali na ulazu stoji isti čovjek, isti onaj prodavač starih knjiga. Pomislila sam u trenu da vrijeme nije niti prolazilo, da je sve ostalo zamrznuto, baš kao što sam i ja bila stisnuta, sleđena nakon svega, nakon rata, traženja posla, vegetiranja. Taj čovjek prodaje knjige novim studentima humanistike. I stoji na istom mjestu kao podsjetnik da vrijeme stoji, a ja sam opet ona djevojčica koja ulazi u zgradu sa strahopoštovanjem i čuđenjem. No ovaj put ipak nije bilo niti malo snatrenja, samo neka nemoć, i prkos da dovršim davno započeto, napola dovršeno. Nekoliko puta stigla sam do ulaza, prolistala knjige; isti *onaj* Fuko, Aristotel, Bahtin, davna i vječna literatura. I onda sam se okrenula, potrčala do rampe i izgubila se među poslovnim zgradama. Tramvajem sam se vozila u svim smjerovima pola dana, nemoćna da se suočim sa strahom: kako ući u tu Zgradu? I kad sam napokon uspjela, popela se do prvog kata i spustila glavu u mračnom hodniku, u želji da postanem posve nevidljiva, pored mene našla se žena s istim onim strahom u očima. Prepoznale smo se. I ona je bila tu da dovrši započeto, spremila je ispit. Ima već obitelj, djecu, stalan posao kao prevoditeljica, ali ipak nikad nije dovršila. Ono što je davno započela. Priznaje mi da je i ona više puta dolazila tek do Zgrade i potom se vraćala u grad koji je sat i pol vlakom udaljen od Zagreba. Osmjehnula sam se i poželjela joj sreću na ulazu u kabinet profesorice Ciprić. Tog dana položile smo obje ispit s odličnom ocjenom. Odgovarala sam na pitanja o događajima iz povijesti srednje i jugoistočne Europe u dvadesetom stoljeću. Začudo, znala sam i fakte, objasniti procese, baš sve. I nakon ispita izašla sam iz Zgrade baš kao ona cura prije dvadeset godina. Kao šiparica koja će nakon ispita otići negdje u grad, na kavu i sok, s mišlju kao da je riješila najtežu stvar u životu. A to je, sad sam svjesna, samo trebalo davno odraditi. Bez previše razmišljanja. Uostalom, nakon toliko godina, svi ti događaji, uzročno-posljedično povezani, ne govore ništa *ново* o svijetu. Sva ta uzaludna dijakronija, poredani datumi, bitke, porazi, sve je to trebalo pokazati kako povijest ima smisao, kako se vrijeme kreće. A vrijeme je tek onaj prodavač na ulazu. Samo prevrće stare knjige i šuti. Jesam li nešto propustila? Osjetila sam bratstvo ljudi koji su negdje zakasnili, koji su ispali iz kolosijeka, pa se onako nesigurno vraćaju i uče sve *to* o jugu Evrope, o morskim prolazima i trgovini haringama, o *dugim* godinama modernizacije, o počecima stvaranja nacija, o svemu. Provodila sam noći s povijesnim knjigama u naručju, istražujući portrete diplomata, pamtila sam bitke svjetskih ratova, ispisivala sve te događaje, pratila kako se razvija antisemitizam. I budila se ujutro sa sviješću da je sve to imalo smisla samo zato jer sam napisala jednu pjesmu, onu u kojoj se spominje i mlijeko i noć i svjetlo, nakon svega.

* * *

Danas sam se brzim korakom vraćala u rezidencijalni stan smješten u elitnoj četvrti. Našla sam prečicu, slijedila rijeku i začas stigla do stambene zgrade. Prvih dana u novom gradu uvijek brzo hodam, jurim ulicama do cilja. Te brave, uvijek se ključevi na početku u njima zaglavljaju. Uvijek treba vrtiti ključ, okretati ga, ne odustati. Zaključati dva puta vrata stana. Upaliti svjetlo, otvoriti prozor koji gleda na ulicu, na vrtić u koji roditelji ranom zorom dovode djecu. Narezala sam luk i napravila šalšu, čekala da se ja-

vi Marino. On sad sigurno jede neku ribu. I čeka da se riješe važni papiri. Prije mog polaska, pričao je o plavom balonu koji je sanjao. On se drži za taj balon, pa onda se balon rasprsne, a Marino pada u more. U ovom stanu ne čeka me nitko, nema nikog osim mene. Mogu se samo plašiti sjene, provjeravati ormare u kojima su ostaci neke stare posteljine. I čuditi se što sam živa, pogledavati se u velikom ogledalu. Ako me nitko ne pozove van, mogu ostati sjediti za stolom u potrganim hulahopkama i promatrati stablo na kojem više nema snijega. Posuđe treba odmah oprati, da se do jutra ne zadrže mrlje od hrane. I ako pođem spavati rano, znam da ću se barem dva puta probuditi. Sinoć sam sanjala kako iz lica žene koju poznajem izlazi neka crna tekućina. A danas mi od njenog supruga stiže poruka: ništa se novo nije dogodilo. Crnilo je očito nastalo samo od sebe u noći. A tamo su ostali i strahovi da će noć trajati vječno i da u novom gradu više nikad neće osvanuti jutro. Jutro u zgradi pokraj vrtića u kojem se, čak i kad je najveća zima, igraju djeca i ciče kao zatvorene životinje u kavezima od lego kocaka i drvenih ljuljački.

* * *

Posljednji ispit polagala sam dva sata. Profesor je inzistirao na odgovoru o važnom sukobu velikih sila, o kontekstu, o svim sudionicima povijesne bitke. Ja sam znala samo osnovno, kao da sam naučila napamet. Ti me se podaci ionako nisu ticali, a još manje priča o rivalstvima suparničkih vojski u Europi u doba Napoleona. Šutjela sam, a profesor je čekao i čekao. Kao onaj Veliki Pas koji drži malu macu u čeljustima i ne pušta je, jer želi se uvjeriti u njezinu smrt. Spustila sam glavu i osjećala se kao veliki krivac, kao da sam ubila nekog ili opljačkala tvornicu. A ja sam samo sebi bila Neprijatelj, nikom drugom. I šta ih se uopće tiče, zašto se taj Svijet okomio upravo na one koji su radili samo *protiv sebe*, zbog strahova, zbog boli, zbog nekog osjećaja davnog samouništenja? Ja sam mala maca koja sjedi i gleda ispred sebe, a Veliki Pas uživa u toj tišini u kojoj nikad niti neće čuti do kraja što se zaista dogodilo te godine, na taj i taj datum. Maca je ipak zaplakala i rekla sve o kontekstu, o davno započetom poslu. Tek tada njeno se tijelo otkotrljalo niz stepenice velike Zgrade i nestalo na ulicama grada, koji, kao i obično, nije imao milosti.

* * *

Jutros sam pogledala poruku koju mi je poslao Marino: *smajli* i poljubac. Fotografija ručka. Rižoto i dagnje. Dovoljno za početak dana. Nakon kave, na policama tražim knjige pisaca koji su prije mene boravili u ovom stanu. I čitam esej američkog pisca o jednom japanskom autoru i njegovoj smrti i genijalnosti. I nije slučajno da sam zastala baš na tom eseju, jer tako je snažno i jasno taj pisac pisao o nemoći umjetnika da mijenja svijet. Ta spoznaja je zapravo jedna mala smrt. „Ja sam kriv koliko i ti, moj dragi Mišima, jer od svijeta pokušavam napraviti bolje mjesto za život”, ispovjedno piše Henri Miler. Treba prihvatiti svijet kakav jest, kao da govori sam sebi, i to je najteže, jer čak niti gesta velikog umjetnika ne može probuditi mase koje kunjaju, zaključuje Miler. I doista, otkako je nestalo svijesti da aktivizam mijenja društvo nabolje, otkako sam osjetila da se egzistencija odvojila od nečeg univerzalnog i zatvorila me u mali svijet, svijet u kojem, na primjer, svaki dan odrasli vode djecu iz vrtića, nestalo je i onog višeg cilja, svijesti o Besko-

načnom. „Silna masa naroda drijema, kunja za vrijeme cjelokupne povijesti, i po svoj će prilici drijemati i dok atomska bomba bude uzimala svoje posljednje žrtve” (Miler). Morala sam ovo zapisati. A mogla bih i nadopuniti: kad spoznamo svu tu *kunjavost* svijeta, i kad napokon ostanemo bez roditelja, koja je svrha života u kojem nas više nitko bezuvjetno ne voli? Jer o tome je riječ. Nije *prirodno* da oni odlaze jer su stari, jer je vrijeme za *to*. *Prirodno* je i da mi odemo odmah nakon njih, bez oklijevanja, jer u svijetu u kojem više nema ljubavi koja nas spasava čak i onda kada smo na rubu i kada ne volimo sebe, čemu uopće postojati? I ja sam poželjela nestati onda kada Njih više ne bude. U danima kada su Muškarci pokazivali da im se teško može vjerovati, samo sjećanje na postojanje živih roditelja donosilo je smisao biću koje je bolno svjesno da ne može mijenjati svijet, čak niti onda kada počini harakiri, ili sepuku... Aleluja!

* * *

I kada sam napokon dovršila davno Započeto, činilo se kao da kreće Novi život. U svijetu u kojem više nitko nije brinuo o Znanju, tako je smiješno vjerovati da upravo naš Novi početak ima smisao. Svijetom ionako upravljaju oni koji nikad se nisu niti zapitali je li dovoljno kada se znanje i dovršenost tog davno Započetog, preklapaju, susretnu. Oni koji vode države, ne osluškuju, ujutro se bude bez zapitanosti koliko su grešni i što trebaju učiniti danas za dobro svijeta. Ipak, nakon dovršavanja davno Započetog, bila sam mirnija: kao da sam uhvatila zvijer koja je godinama vrebala u dvorištu, među borovima. Vrebala i podsjećala na to da se dalje ne može, da je jedino moguć povratak u Sobu koja postaje bolesnička, jer što je drugo nego bolesnik onaj koji je godinama sanjao o tome da će nešto dovršiti, a bojao se pritom zaviriti čak i kroz prozor? Čemu zapravo služe Države? Zvijeri koje svode bića na jedinke kojima ostaje samo meso i kost, samo juha od jutarnjeg buđenja. Država niti ne primjećuje da netko pravno ne postoji, da ga nema. Da hoda po nasipu, ali ga zapravo nitko ne vidi, jer ne postoji, ne traži, nije ničiji. I živi u životu bez strukture. Jer kako oblikovati prazninu dana, to je najveće umijeće. U danima kada većina dovodi i odvodi djecu u vrtiće, kada većina ima obveze koje im pokazuju smjer kretanja, kako složiti dan u kojem je sve proizvoljno i u kojem nikom nismo potrebni kao dio sistema ili tek kao biće koje radi? Dan prazan kao posuda u koju ulijevamo malo vode i riže da se kuha na starom štednjaku više sati. To je umijeće, a ne to kako se spasiti od previše posla. A što onda kada si samo *bios*, jednak jegulji ili žabi, imaš li i onda mogućnost govora ili si zauvijek utihnuo?

* * *

Danas sam s nalakiranom kosom i slatkim iščekivanjem otišla na susret koji se nije dogodio. Sjela sam u taksu, vozačica je bila iz južnih krajeva. Govori mi o tome kako nove generacije ipak više razumiju *strance* koji su došli ovdje s raznih strana. Ostavlja me na velikom trgu. Došla sam prerano, jer kad god mogu dolazim ranije na susrete. Šetam trgov u velikim zimskim čizmama. Vani je snijeg nestao, a ja tek moram krenuti doma, u drugu državu, po cipele za proletne dane. Sa čizama je otpala i neka guma, pa samo šetkam brzo, jer čini mi se kao da svi vide tu moju čizmu na kojoj nema potplate.

Prije samo tjedan dana ovdje je sve bilo zaleđeno, baš prikladno za tešku obuču. A sada sama sebi izgledam smiješnom u ovom sunčanom danu. Kao zalutali medo. Ulazim u kafić, naručujem kavu, upisujem *password* za net, čitam nove mejlove i provjeravam informacije. On se nije pojavio, niti odgodio susret. Tek kad sam se vratila u stan, čekala me njegova isprika. Naime, muškarac se već drugi puta ispričao nekim žurnim sastankom. U toj sobi za sastanke, naime, nisu smjeli ponijeti mobitel, nije mogao javiti na vrijeme, oprostite, isprika, isprika itd. Traži moj broj mobitela, jer, kaže, brže ćemo komunicirati nego na mesindžeru. Ali ovaj put, znala sam da se susret i obična kava više neće niti dogoditi. Zнала sam to još dok sam se brzim hodom uz rijeku vraćala do stana. Toliko je bilo tih čudnih iščekivanja u životu koja se nikad nisu ostvarila konkretnim događajem: razgovorom ili poljupcem. Ovog puta nisam željela da me bilo što razočara ili uvrijedi. Dok sam se vraćala u stan sa svojom čvrstom i nalakiranom kosom i s velikim crnim čizmama, tražila sam neke zamišljene ljestve u zraku, da se za njih primim i da odbacim bilo koju sekundu tuge ili žaljenja. Uхватила sam se brzo za prečku Pisanja, i to Pisanja sasvim određenog teksta i odmah mi se vratila snaga, koja je bar malo bila istisnuta u onom kafiću u kojem muškarci s *nogu* piju travaricu i brundaju. Imala sam cilj: napisati priču i ništa nije smjelo smetati tom cilju. A ionako, navikla sam da se ni na šta ljudsko, osim roditelja, ne treba previše oslanjati. Pa niti na samu sebe, jer i sama sam kao i svi. Slaba. Ali te ljestve u zraku, one su bile spas u danu koji je završio s tanjurom kuhane riže i piletinom, koju sam predvečer izvadila iz zamrzivača i bacila na tavu, da se za nekoliko minuta ispeče. Fotografirala sam taj prizor, zelenu salatu i sve te priloge, neka to bude slika dana u kojem sam zamalo opet pala, zbog svoje nepopravljive prirode koja stalno snatri i stvara neumorno veliku *priču* od posve nebitnog i nepouzdanog detalja.

* * *

Često mi prijatelji govore da se ne osvrćem *na prošlo*, jer ono se ne može promijeniti. Da oprostim sebi pogreške, naivnosti, da idem dalje. Naprijed. Time misle da oprostim sebi tih deset godina „popravljanja svijeta” u kojem sam lebdjela na krilima snova, zaboravljajući notornu činjenicu da živim u materijalističkom svijetu. Kažu da je to normalno za mladost, ništa neobično, i da sada samo *uberem plodove rada*. I onda se uhvatim za tu sintagmu „ubрати plodove rada”. Zamišljam sebe u velikom voćnjaku kako čitav dan berem jabuke i šljive, sve to stavljam na hrpu i ne znam na kraju što sa svime time napraviti. Sa svim tim voćem i golim stablima. Podsjetila me ta slika na ranč mog oca udaljen svega dvadeset kilometara od naše obiteljske kuće. Otac je kupio to zemljište za malo novaca, posadio ondje voćke, ali nije bilo nikakve kućice, samo stabla i travnjak. Dok nije obolio, odlazili smo ondje kositi travu, šetati uz šumu, brati voće u jesen. Kasnije, taj ranč je ostao zapušten, jer nitko više nije imao vremena za obrađivanje, a on sam nije imao snage da vozi auto i obrađuje zemlju. Nudio je čak i besplatno taj voćnjak, u zamjenu da ga netko uređuje, ali nitko se nije htio obvezivati. Sad su te voćke sigurno divlje, srasle su sa šumom, a zemljište, premda i dalje *glasi* na oca, pripada šumi, odvojeno od bilo čijeg vlasništva. Ondje sad životinje uzimaju trule voćke i hrane se njima ili ih razbacuju, pa se vesele da je ljudski trag konačno i tu nestao, na ovom dijelu omeđene ze-

mlje. Jer zemlja niti ne smije biti omeđena, zečevi imaju pravo igrati se, čak i guliti koru. Imaju pravo kretati se prostorom šume bez ograničenja. No da se vratim na početak ovog odlomka. Dakle, sad je vrijeme *ubiranja plodova rada*. Sada u srednjim četrdesetima, kada je odavno trebalo sve biti posloženo, kao plahte i posteljina u ormaru sobe ovog stana u kojem ću boraviti mjesec dana. Ukratko: mala smrt je trenutak kada ubiremo plodove za svoje zimnice i više nas se ništa osim tog vlastitog vrta i smočnice ne dotiče.

* * *

Ništa se posebno nije dogodilo danas. Nisam imala nikakav susret, druženje, nisam otišla na neki zanimljiv događaj. Čak je i kratka šetnja bila po onom istom putu: do mosta i rijeke i natrag. Šetnja na koju sam odlazila u danima kad mi se nije išlo do centra, koji se nalazi na desetak minuta brzog hoda od *mog* stana. No ipak sam osjetila neki neobjašnjiv spokoj i mir, čuđenje nad time da sam živa, da hodam, da mogu pripremiti ručak s njokama i zelenom salatom. Pogledala sam kroz prozor prizor parka bez djece i pisala paralelno poruke onima koji mi nedostaju. Čitala sam zatim neki roman o ratu, esej o *kalijugi*, premještala odjeću, otvarala prozore. Činilo mi se da će začas doći vrijeme večere, pa sam otišla na kavu u kafić koji je noću postajao mjesto za sviranje bluzi ili džez-a. Sada su na tom podiju, oko dva sata po podne, stajala djeca i pjevala, udarala po bubnjevima. Nikog nije bilo unutra, neki su pobjegli zbog buke, ali ja sam slušala, čak i snimala te dječje glasove i slala ih preko Vibera svom nećaku, koji se odmah javio i rekao *da baš loše pjevaju ta djeca*... I poslao je odmah video sa svojim zvonkim pjevom. Snimljeno sve u vrijeme dok je ručao. I tako smo se *povezivali* moja obitelj i ja. Taj koncert usred dana kasnije je bio nadopunjen pačjim zborom na rijeci. Sivi oblaci, mutna rijeka i patke koje se kočopere i pjevaju, svemu usprkos. Čitav dan kretala sam se po stanu kao neko dijete koje su roditelji ostavili prvi puta samo. Djetinji smijeh i radost, hvatanje udara prije večeri koja donosi teme o kojima najbolje govori danas pročitani esej o crnom dobu. Umjesto crnila, tu su ruke s geliranim noktima koje ispiru tanjure i ostavljaju posuđe da se suši. U sobi s ogledalom, suši se na ruke oprana roba, a ogledalo se uvuklo među zidove. Ali unatoč prozračnosti, nisam imala ni najmanju želju ostati u toj sobi s ogledalom, koje se, sigurna sam, samo pratilo.

* * *

Ne sjećam se više zašto tada nisam sve dovršila na vrijeme. Odnosno, kako je došlo do toga da to davno Započeto tek nakon toliko godina bude Dovođeno. Možda zato što je tih devedesetih godina počeo rat u zemlji u kojoj sam živjela, u kojoj su moji preci stoljećima živjeli. Po hodnicima Zgrade prolazili su učeni ljudi u maskirnim odijelima, sjećam se dana kada je *pao* jedan Grad, kad je srušena njegova obrana. I kao da se tada preklapala stvarnost s onim događajima iz povijesnih knjiga, nije bilo odmaka. Davno započeti sukobi pretvorili su se u krvoproliće kojeg u velikom Gradu možda nismo bili niti svjesni. Ne bih na ovom mjestu pisala o svemu što se događalo. Niti bih opisivala sve ono što su neki prije mene tako dobro objasnili. Rekla bih samo da sam se tih godina budila s portugalskom poezijom u naručju, da sam mahnitito čitala romane, pisala bilješke, sna-

trila, a u isto vrijeme nisam bila svjesna da se događa rasap. Zbog svega toga, težim neodređenosti, prenosim značenja, možda još uvijek bježim.

* * *

Jutros mi je Marino utješno napisao da barem znam *na čemu sam*, budući da se susret sa onim muškarcem nije niti dogodio. Marinu sve ispričam, bez zadržske, premda ga ne poznajem, ni kavu nismo popili zajedno. Jesam li ja normalna? No to sam se zapitala tek reda radi. Znala sam dobro da Marino nije opasnost, da nema interes i da neće doći s Otoka po mene. On ostaje tamo i ne miče se. Njega se ne tičem kao konkretna žena, on me vidi kao biće koje se bori, koje želi dovršiti sve Započeto. I ohrabruje me porukama: srcima, cvijećem, poljupcima. Kaže mi da smo bliski i isti. Netko bi onako s *visoka* pomislio što jedna školovana žena može imati zajedničkog sa jednim nezaposlenim lučkim radnikom? Po čemu sam ja *bolja*, zapitala bih takve? Zbog pismenosti, obrazovanja? Nakon što je izgubio posao, Marino je od otpremnine mogao živjeti još nekoliko godina. Živio je u velikoj kući sa majkom umirovljenicom. Najprije je dane provodio gledajući filmove, ispijajući tone alkohola, potučao se po lokalnim birtijama sa ženama koje su pile i više od njega. No onda se odjednom dogodio preokret: prestao je piti, maknuo se s ulice i dane je provodio u maloj knjižnici. Čitao je nasumično sve, knjige o povijesti, o geografiji, tzv. lijepu književnost, a ponajviše je baš čitao o drugim svjetovima, tzv. alternativnoj historiji, o novim dimenzijama i o životu na drugim planetama. Na temelju tih spoznaja stvarao je kozmogonije, objašnjavao političke procese, zalagao se za anarhizam i to konkretno, podupirući one stranke koje su bile protiv sistema, protiv korporacija. Satima bi s neskrivenim prezirom pričao o ljudima koji satima sjede pokraj velikog trgovačkog centra na Otoku i ni o čemu ne razmišljaju ili pak o ljudima koji su u strci za novcem. Pričao bi o udanim ženama koje je mogao samo promatrati. I o turistima, moru, o ronjenju. O velikoj ljubavi prema ženi koja je imala crvenu kosu i bila majka djevojčice, o ženi od koje se morao rastati, jer se baš jako *propila*, a on više nije mogao niti primirisati alkohol. Da, *moj* Marino me tješi i veli: bar znaš na čemu si i zaboravi tog muškarca, a ako se javi s prijedlogom za susret, ispričaj se obavezama.

* * *

Sve moje knjige dobile su državnu potporu za tiskanje. Za razliku od mene koja nikako nisam mogla dobiti onu najvažniju potporu: da imam svoje *mjesto*, sigurnost. Sve mi je to izmicalo godinama. Bile su tu i nagrade, putovanja, pohvale, sitni angažmani, ali *mjesto*, to nikad. Za to vrijeme, moje su knjige živjele vlastiti život po knjižnicama moje domovine, site i spokojne, imale su u katalogu broj pod kojim ih je poneko mogao potražiti. Nekad su mi se te moje knjige, kojih je sad bilo već više od deset, rugale i čudile, jer njihov život je bio posve odvojen od mog. One su bile vesele, nekad pomalo i melankolične i *razmišljale* su kao i svi namireni: sit gladnom ne vjeruje. Tako su se i one od mene otuđile i zaboravile ime Autorice. One su besmisleni postmodernističku igru dovele do apsurdna: proglasile su smrt suviše Autorice i nastavile plesati *dance macabre* u knjižnicama u kojima se čuva nacionalna tradicija. U ovom stanu, u drugoj državi, pišem novu

knjigu i pažljivo držim na uzdi riječi i sintagme. Ovog puta neće odlepršati, jer za ovim stolom, s pogledom na dječji vrtić, upravo ja sve kontroliram i zasad mi ide uspješno.

* * *

Kada stvari ostaju napola dovršene, tada nestaje sigurnost da išta možemo učiniti za sebe i za druge. Jedna polovica problema riješena, druga ostaje visjeti u zraku. I lako se zaboravi. Pa vrlo brzo kreću samoobmane da smo se ipak riješili svega, da smo dovršili Započeto. No ipak, negdje iznutra, pojavi se sumnja i pitanje da li smo ikad išta uopće pokrenuli. Tada se i tlo može činiti plauzibilno: jest i nije tu. Sav taj apsurd i nemoć suočenja ogleda se u pokretu osobe koja bježi od rješenja, snatri, zatvara se u sebe ili u sobe. Ili pak izlazi iz stana samo onda kad treba podučavati dijete osnovnim gramatičkim pravilima. Takozvane instrukcije. Umirujuća svijest da možeš djetetu u nekom tuđem stanu barem nešto sa sigurnošću objasniti. Možda upravo u tome leži temelj dugotrajne melankolije koja se uzgajala u tim vrtovima s borovima, u tim ustajalim sobama u kojima niti meni više nije bilo jasno jesam li počela učiti i hoću li ikad biti u stanju doći pred Zgradu u kojoj nisam bila nekoliko godina.

* * *

Grad u kojem sam, shvatila sam nakon nekoliko dana, vrlo je nalik njemačkim gradovima u kojima se šetnja završava na Hauptmarktu. Te kućice, pločnici, palače, trgovi, baš kao da sam u šetnji Nirnbergom. Blizu stana je Botanički vrt, ali nisam pošla još do njega, nekako ne volim uređene vrtove u centru grada, sve te neobične biljke, japanske, mesožderske, previše zelenila. Dok hodam gradom, osjećam onaj pravi medijevalni splin, kao da sam u nekom drugom vremenu. A opet, znam da se u tim kućama, na tom malom prostoru, nalazi toliko ljudi koji su začetnici avangardnih ideja, koji su rušili paradigme predmodernih svjetova... I rijeka, koju samo treba slijediti do kraja. I ne možeš se izgubiti. Mogla bih vrijeme koristiti da odem do nekog drugog grada, ili preko granice, ali ne želim to. Neka se sve vrte ovdje i neka taj Grad utječe na ono što mislim i na moje kretanje.

* * *

Kad se osvrćem na prošlo, uvijek se prisjetim jutara ženske poezije u jednom klubu subotom. Prijepodneva posvećena pjesnikinjama, prevoditeljicama, teoretičarkama. Pokušavam prizvati onaj zanos kojim se krećem prema klubu da bih bila dio programa koji zapravo niti ne postoji kao neka financijska konstrukcija. Sve je to samo entuzijastičko snatrenje djevojaka i žena koje umjesto da subote provode na špici, čitaju pjesme Jeane Zupe i prizivaju duhove anarhistica. No mislim da sam čak i u tim opuštenim jutrima osjećala da nešto nije u redu i da kao mač nad glavom stoje ti nedovršeni poslovi, sve te stvari zbog kojih se godinama vrtim u istom krugu. Tribine na kojima citiramo marginalizirane spisateljice, burne noći u kojima pišem tekst s kritičkim osvrtom na tumačenja ženskog pisma. Utopljena u sliku *popravljanja* svijeta, držala sam se tih priča o ženama i umjetnosti i kao da su to bile moje ljestve u zraku u vremenu kad sam bila posve *izvan sistema*.

* * *

Subota je. Jučer kasno noću vratila sam se iz *mog* grada u Grad u kojem boravim do kraja mjeseca. U vlaku su bili vozači koji odlaze raditi u razne zemlje, kao dio nove imigracije. Pokraj mene bile su torbe s hranom, žena koja je vikala kao piljarica za vrijeme čitave vožnje. Kondukteri su veselo namigivali. Kasnije, taksist je duplo naplatio vožnju, a ja sam se jedva popela do stana. Otvorila sam prozore i odahnula. U sobi s ogledalom nije bilo nikog, samo ustajali zrak. Veza za internet bila je sjajna. U fasciklu bile su isprintane pjesme, bilješke za zapis o knjizi, u torbi zgnječena banana. Tjeskoba je polako popuštala. Ona bol, kao neki udarac u trbuh, nevidljiv, od neke šake u zraku koja pogađa baš sredinu tijela. I danima, dok se tijelo tako kreće po uredima, s papirima, boli ta svijest o *nigdini*, o tom mjestu između. Nije drugima bilo teško vidjeti tu nemoć tijela da se ravno drži, jer bilo tko je mogao ubosti u meko tkivo samo ako to poželi. Posljedice mogu biti porazne: može se tijelo zamrznuti ponovo, zamrznuti kao što je zamrznut onaj grah sa zeljem u torbi koja je bila uz mene, na putu od grada u kojem živim do Grada u kojem boravim samo mjesec dana.

* * *

Prešućivanje: previše šutnje oko nečeg ili nekog, šutnja koja obavija i želi ugasiti biće koje hoće samo pre-živjeti. Prešutjeti znači preći preko nekog kao da ne postoji, u-šutkavanje. A zapravo u-rušavanje onog ili onih koji pre-šućuju. Kako je bilo godinama biti prešućen? Dani ispunjeni pisanjem tekstova koje malo tko čita, knjiga o kojima malo tko piše. Je li svijest o Nedovršenom utjecala na prikriivanje vlastitih radova, na ne-izlaganje svijetu? Nema te u popisima, izborima, nema te među nosiocima prava. Čak i kad ulaziš na mjesto u kojem možeš nešto ostvariti, kao da nastupa trenutak laganog samo-urušavanja. Dvostruko urušavanje – od strane onih koji brišu i izostavljaju, ali i biće se samo o sebe spotiče, stvara prepreke koje nitko ne vidi. Stepence se čine kao stijene, zgrade kao zatvori, tko bi uopće u njih ulazio? Ostaješ na livadi pokraj malog jezercica, u parku u kojem u podne više nema nikog. Čak niti starca koji baca ribicama kruh i čeka poziv na ručak u limenu zgradu koja okružuje ovu veliku zelenu površinu.

* * *

Marino se nije javio dva dana. Zamišljam da bere sad šparoge ili da se vozi okolo po selima, a možda je već otišao u ured u drugi grad, da konačno riješi neka socijalna prava. Javit će se, sigurna sam. Možda pak čita knjige o anarhizmu, piše tekstove o klasnim razlikama. Ili se posve izolirao. Nakon dana ispunjenog druženjima i šetnjom u centru Grada, ostajem sama. U stanu zaostao je miris safta od divljači, otvaram prozor. Gosti su otišli. Posuđe se suši, snijeg je opet počeo padati. Kroz prozor gledam ženu koja fotoaparatom pokušava snimiti djevojčicu s upaljenim lampašem. Možda joj je to kćerka. No ipak, prizor je neobičan: veliki lampaš u rukama djeteta. Mali *photo session* usred grada, pored rijeke. Pospremam krevete, presvlačim posteljinu. Čini mi se kako ne bih mogla više nikad u životu jesti meso. Posebno meso divljači. U zdjeli stoje ostaci neočišćene salate. Mokra salata se suši, možda ću je ipak na kraju baciti zajedno s ostacima njoka i par-

mezana. Čudno je da se ne javlja poznanik za običnu kavu. Što se to događa sa ljudima? Kada bi barem svi imali povjerenje kao onaj konobar u kafiću blizu riječnog platoa. On nas je ostavio same i otišao obaviti nešto. Mogli smo otići i ne platiti kavu i limunade, mogli smo uzeti komade zaher torte i odletjeti na biciklu. Vratio se nakon nekoliko minuta. Mi smo platile i pošle do Botaničkog vrta koji je bio mračan, jer drveće je bilo posve golo, bez lišća. I rijeka je bila mutna, a okolne kuće, kao da će se urušiti. Zatvaram prozor, djevojčica i žena odlaze. Miris divljači napokon je nestao. Pišem...

Miris divljači

Slobodno uzmi ostatke mesnog ručka,

ja ću otvoriti prozor i pustiti da sve to nestane.

Taj miris divljači, limunskih trava i tijesta koje se prelijeva.

Pamtit ću dan po mutnoj rijeci i ukusnoj kavi na terasi,

lounge muzika i čovjek koji od pijeska stvara životinju,

nalik onoj od koje smo pobjegli u sumrak, jednog dana.

I ako budemo nekad na ulici, prići će nam čovjek sa sto eura

i staviti nas kao djecu u azil sa psima, sa ljudima s drugog

kraja svijeta. Na livadama trče zvijeri i pjevaju ptice pokraj

spomenika ispod kojeg više ne teku vode, niti se ljudi mire

nakon svega. Na ulicama velikih gradova okupljaju se ljudi,

djeca nose fenjere, miriše meso zvijeri koje lete kroz

vatrene obruče i umiru na dokovima starih prijestolnica.

Miriše meso divljači i miris ne može prestati...

* * *

Nakon čitanja nekih knjiga, danas bih, umjesto sjećanja, ovo mogla zapisati: što je ostalo od semantičkog konkretizma? Raspadnuta slova od tijesta u juhi od paradajza. I usklik nomada koji miješa sve razlike, žanrove, slavi boga i dijalekte, spaja nespojivo. Snijeg vani samo kopira motiv prisutan u hrvatskom pjesništvu. Motiv bjeline i bolesti. I miriše svježina pokraj mračnog drvoreda. Sve dok ne bude zeleno, ptice će sabotirati gradove, a ljudi će govoriti jezikom koji skoro nitko neće razumjeti. To je prava balada o kraju. I proljeću koje se otkriva u glasu voljenog iz prošlih vremena. Zapravo, ništa se nije promijenilo: tijelo se još stidi svojih pupoljaka!

* * *

Moji nokti su kratki, ponekad i izgrizeni. Onako, od nervoze, ne do kraja izgrizeni, ali dovoljno da dojam onog koji promatra ne bude niti malo lijep. Od prije nekoliko tjedana imam nove nokte, gelirane, obojene blijedoružičastim lakom. Ponosno širim ruke, kao perje ili peraje, ponosna kao da sam ih sama uredila, kao da su to moji pravi nokti. Još uvijek se privikavam: nekad zapnu kad slažem postelju ili kad s poteškoćom uvodim konicu u iglu. Ali ipak, sretna sam. Nokti skrivaju nesigurnost, tjeskobu, bliješte, čak i kad oblačim plastične rukavice. Pravi nokti rastu ispod, nitko ih ne vidi, baš kao da su odraz onog jastva koje se barem prikrilo, ako ne već nestalo. Jastva koje nosi preplašenost nad

iznenadnim situacijama, jastva čije reakcije su ponekad začudne. Novi nokti približili su me dotjeranim poslovnim ženama koje prije svega misle o uspjehu i konačnom rezultatu. Dobro prikrivanje. Možda jedino idući put, izabrat ću neki bezbojni lak, pa da se tako još više umanjuje razlika između stvarnosti i iluzije.

* * *

Danas ponovo čitam poeziju pjesnika u čijem stanu boravim. Večer prije toga netko mi je pričao o tome kako su mu pogubili roditelje u Drugom svjetskom ratu, o njegovoj kućici izvan Ljubljane. Jedan filozof rekao je da svake večeri oko ponoći stan posjećuje duh umrlog pjesnika. Pogledavam slike na zidu. Možda je na jednoj ekspresionističkoj upravo on. Toliko boja na licu, a opet ispod svega neko žutilo koje gasi sjaj tom koloritu. Pronalazim u pjesmama slike mraza na cvjetovima višnje, prizor blizak danu u kojem sam. Snijeg pada, pa nestaje, pada, pa opet nestaje, kao da ga nikad i nije bilo. Čitam dalje... Pokušavam zamisliti što znači taj oganj u ustima, taj trenutak kada taj netko spoznaje da nema jezika, pokušava izreći riječ, ali „usta su puna pepela”? Što je taj pepeo? Je li to dotrajali, osušeni jezik kojim više ništa ne možemo izreći? I potom si taj netko napravi jezik iz zemlje, i nove riječi. Pjesnik kao da u gotovo svakoj pjesmi ispisuje početak svijeta, kozmogoniju. Pjesma o ubojicama zmija. Svatko ima svoju zmiju i svoju zvijezdu. Zmijске oči koje putnik ne vidi, jer ih zamjenjuje sa žarkom rosom na zelenom listu. Ne znamo što se zbiva sa ubojicama zmija, znamo samo da onaj čija je zmija ubijena, bit će usrkan zadnjim ostatkom sunca. Što je zapravo ta zmija u pjesmi, što ona označava? Čovječju bit, sudbinu, ili jezik?

* * *

Očekujem prijateljicu koja dolazi s mora i putuje vlakom. Čistim gljive i pospremam suđe. Otvaram prozor. Neka svjetlost ulazi u sobu, kao da još uvijek postoji snijeg iz kojeg pak nastaju nova bića. Plavi ljudi, plavi čovjek kojem blješte kosti, kojem blješte kosti plavilom. Ponovo čistim povrće od trulih listova, otklanjam s plahte sjemenke kruha i bacam ih pticama. Noćas, bila je ponovo otvorena utroba. Možda je u njoj zastala koja sjemenka i možda u njoj naraste neko biće i nestane u ognju. I pretvori se u pepeo. Dok promatram parkove s drvećem bez lišća, u ono pretproljetno vrijeme kad tako jasno se vidi arhitektura kuća i zgrada (jer nema sveg tog šarenila), sjećam se parkova u gradu u kojem sam rođena. U danima kada se nije vidjela niti jedna mogućnost, kada se činilo da ću zauvijek ostati izvan svih tih Zgrada, odlazila sam u parkove i ondje na klupama satima sjedila i čitala. Ponekad bi mi prišao neki beskućnik, nekad čak i žena koja kao da je pobjegla iz umobolnice, bauljajući okolo bez svijesti o prostoru. Dolazile su i male životinjice, posebno u velikim parkovima. Ja sam se nekoliko puta ustajala, protezala noge, pa se ponovo vraćala na klupu na kojoj bih ostajala do predvečerja. Zamišljala sam da je to jedan radni dan. Radno vrijeme završava kada sumrak otjera i posljednje šetače, posebno kada je bilo rano proljeće. I kada su još vjetrovi znali biti oštri. Vraćala bih se domu kad je već bilo mračno, kao neka radnica u polju ili kao neka izgubljena žena koja se tramvajem još vrtila pola sata po gradu, od početne do zadnje stanice, pa ponovo istom

rutom. I činilo se da osim Prirode tada ništa nije postojalo, ni papiri, niti zgrade. Nije bilo razlike između životinje i mene, čak su moji pokreti bili nalik onim kretnjama srna koje se plaho spuštaju na rubove grada. Sada pak gledam taj park iz stana i uopće nemam niti najmanju želju provesti popodne na jednom tako omeđenom mjestu, na kojem se zbog ogoljelog drveća ne možeš prikriti. A i vrijeme sada teče drugačije: određuju ga drugi i pomišljam kako je to jedno veliko olakšanje.

* * *

Treba iskoristiti svu hranu, hrana se ne baca, rekla je prijateljica. Pomiješale smo rižu, meso, prokulice, stavili ocat i jabuke i napravili jedno sasvim novo jelo. Meso se peče bez dodatka ulja, samo na ugrijanoj tavi ostavlja svoje sokove. Uvečer nas dvije pričamo o zaboravu i sjećanjima. O ljudima koji sami za sebe govore da su najbolji i tako uvjeravaju čitav svijet u svoju jedinstvenost. O ljudima koji zaboravljaju tko su. Ostavljaju jabuke u kaputima, ne plaćaju račune, polako gube oznake svog identiteta. Raspad ličnosti. Bolest koja čovjeka ponovno svodi ponovo na biljku ili životinju. Nekad mi se čini da je tako mala granica između. Slikarica govori o svojim platnima: slika na kojoj su čempresi i ljestve. Tko stavlja ljestve na čemprese, što znači taj pogled sa stabla koje stremlje k nebu? Uz njega ljestve uopće ne pristaju. Ili platno na kojem se u žičane ograde na granicama zapliću životinje, lisice, zečevi. Dok mi opisuje sliku, zamišljam ponovo ranč svog oca po kojem zečevi slobodno trčkaraju. Marino se ne javlja. Prisutnost druge osobe u stanu potiče me da budem dobra domaćica, da spremam meso u folije, za povratak, da kupujem u dućanu sve što može zatrebati, da otvaram prozore. Prijateljica slikarica puši na balkonu, dim tek neznatno ulazi kroz zatvorena balkonska vrata. Na zidu portreti pjesnika. Dosad sam uočila samo jedan, ali oku umjetnice ne može promaći portret umjetnika u zrelih godinama smješten sasvim u kutu sobe s ogledalom. I veličanstveni prizori jutra u kojem je upravo to golo drveće kao dodir božanskog, mjesto na kojem se zima oprašta. Nakon dugog trajanja...

* * *

Često se sjetim te linije *metroa* u Čikagu, čija zadnja stanica je bila groblje na kojem se nalazi grob Eme Goldman. Nisam očekivala da ćemo prijateljica i ja tako brzo na tom velikom groblju pronaći njezino počivalište. No posvuda su bile jasne oznake, kao da se želi naglasiti značaj jedne anarhistice i borkinje za ženska prava. Pored njezina groba još je niz kamenih ploča na kojima su imena znanih i neznanih aktivista i aktivistica za radnička prava, podsjetnik na štrajkove koji su se događali u ovom gradu krajem sad već pretprošlog stoljeća. Još čuvam fotografiju, u žutoj sam majici i trapericama, naslonjena na veliki komad kamena koji nije niti posebno brušen, tek osnovni oblik visokog pravokutnika i ugravirano ime.

* * *

Jučer sam u Gradu u kojem boravim mjesec dana gledala film o Idit Sušicki, fotografkinji i špijunki, koja je za vrijeme Drugog svjetskog rata radila za KGB. Idit je pre-

minula u Brajtonu, gradu s prekrasnim plažama. Prizor beskrajne plaže kao da donosi spokoj nakon svega, suprotnost tunelu, simbolu mraka i skrivene prošlosti. Zaboravljena Idit, fotografkinja londonske sirotinje, aktivista, ali i djece koja bezbrižno plešu, zdrava i vedra, bez briga u tom vremenu užasa. Priču o Idit govori njezin rođak. Zašto nitko drugi nije napravio film o toj ženi za koju kažu da je mijenjala povijest (pomogla je pri regrutiranju Kima Filbija za sovjetske službe)? Ne zna se gdje je posut njen pepeo, a brat o njoj govori s odmakom i sramom, jer ju je, očito iznevjerio. Nismo imali topao odnos, kaže on, također veliki fotograf. Idit ostavljena od ljubavnika, muža, a sin jedinac je bolestan i provodi čitav život u internatu. Jedan govornik za njenog sina kaže da je bio čudan, da nije razlikovao ljude od predmeta. Idit raznosi pisma, sanja o čovječanstvu i slobodi, umire sama, o njoj ne znamo ništa, čak je se i oni s Istoka ne sjete: gruba je stvarnost, ružna je slika komunista koji brišu žene. Isto kao i stroj kapitalizma koji melje i ovih dana u čitavoj Europi i svodi ljude na predmete. Ženama ukida prava. Danas bi Tomi, Iditin sin, imao sasvim društveno prihvatljivu perspektivu, jer nismo li u međuvremenu izbrisali razliku između čovjeka i stvari? Ljudi postaju predmeti, stvari, bez okusa, stava, bez života.

* * *

Noću buđenje oko tri sata ujutro. Kroz prozor pogledavam prazno dječje igralište kojeg osvjetljavaju visoke ulične svjetiljke nalik kandelabrima. Kuham juhu od gljiva i vraćam se u krevet. U stanu iznad čuje se svaki korak. Dijete plače. U jednom trenutku stan u kojem sam učini se tako nestvaran, kao da sam negdje na zvoniku, na drvetu, nema zidova, nema zgrade. U sobama ručnici koji se suše, majica s mrljom, *psiha*, ogledala, pod kojeg sutra treba pomesti. Portret pjesnika u svakoj sobi. Možda me poziva u kuhinju da zajedno jedemo tu juhu. Nikad ne pišem noću. Možda je on baš noću sjedio za tim stolom i pisao stihove o tako primordijalnim stvarima. A možda je isto tako kuhao juhe koje su začas gotove. Marino je vjerovatno budan i piše nekoj djevojci koja živi u dalekom svijetu, zavodi je, možda ona već razmišlja o životu sa njim. Poplave su u malom gradu, voda nadire u kuće, posvuda vreće pijeska, piše mi prijateljica. Ovdje rijeka teče baš uz Grad, ne možeš se izgubiti, samo treba slijediti rijeku do kraja. I sve te mostove. Čini se da baš mostovi su kao male sponne koje svuda kazuju rijeci da je ovo Grad u kojem ne vladaju vode, ne mogu se prelići preko rubova i potopiti sve te obnovljene ceste i dvorišta. Začas si na drugoj strani. Rijeka teče kroz Grad, kao mali potok koji ne mijenja tok svijeta ili povijesti.

* * *

Učenje noću sam izbjegavala za vrijeme studija. Ta tjeskoba koju bih osjetila negdje oko pet po podne se povećavala, rasla i noć je za mene bila tek tama, sjeta, strah, izdvojenost. Nisam trebala samoću za rad, voljela sam pogledati kroz prozor i slušati automobile, djecu, prolaznike. No kada je već i trebalo raditi noću, u slučaju velike gužve, tada sam samo prelazila preko stranica, ponavljala sve već naučeno. I svaki zvuk bi mi zametao. Vjetar, zujanje komarca. Posebno je teško učiti povijest, jer ona je uglavnom sat-

kana od ratova i bitaka, pa se tragedija svijeta posebno noću čini zastrašujućom. Kao da se jače vide slike pada aviona, rušenje rakete, pred očima u polusnu prolaze bataljuni, događaju se desanti. I jedva čekamo jutro koje svjetlošću pomiče slike mrtvila i donosi osjećaj kao da možemo živjeti svakodnevicu unatoč tim spoznajama. U tuđim stanovima, oko pet po podne, najbolje je skuhati blagi čaj i početi raditi kako bi sitna tjeskoba, koja se na tren pojavi u nepoznatom prostoru, mogla nestati ili se primiriti. Dani neka budu rijeka, dijalozi, espresso, šapat drveća. A noć, noć nek bude bremenita ozbiljnim radom u kojem niti kuhanje brokula ne smije poremetiti ritam tijela...

* * *

Napisala sam u dahu razmišljanja o eseju pjesnika koji opisuje kako nastaje pjesma. Upamtila sam samo izraz ritam tijela, i to da se taj ritam ne smije iznevjeriti. Ritam tijela koje se kreće gradom, slijedi rijeku, a tu je odmah i drveće. I natpis na jednom drvetu: Šepet. U prijevodu: šapat. Šepet, zvuči kao kreket, kao da možemo čuti šepetanje nekih čudnih bića koja su tamo nalik žabama. Ali njihovo glasanje je blaže, šepetavo, prhutavo, nježno, pomalo usporeno. Lako je danju, jer je puno zvukova koji ne ometaju: djeca skaču, majke sa djecom u kolicima. Zelena rijeka i šetnja uvijek istim ulicama. Predvečer: sumrak, mostovi kao da se spuštaju. Kako nastaje pjesma: iz nekog doživljaja, protesta, vjere? Provjerit ću ponovnim čitanjem eseja u kojem piše o svemu tome. Ali ja ne želim zapravo saznati tajnu, ja želim samo zaspati umorna, i da ne bude duljina sna kraća od onog vala koji prelazi preko utrobe i zaustavlja se u kostima. Šepetanje drveća izvana, ili šapat nekih drugih bića. Ili samo šapat lišća, bezazleni, ispod kojeg nema baš nikakve opasnosti.

* * *

U tuđim stanovima, državama, jutra nakon dvadeset dana postaju kao jutra na koje smo navikli: ako je gelirani nokat napukao, treba pronaći salon i naručiti se za novi tretman. Treba iznijeti smeće i odvojiti papire i plastiku od bio-otpada, pahuljice pomiješati s jogurtom, pozdraviti stanare koji ulaze u zgradu, baš onda kada ti izlaziš. Treba glačati hlače i pripremiti jelo, jer iz hladnjaka vire ostaci salate, koju ne treba bacati. Sve je isto, osim jezika i blizine onih koje si navikao ljubiti. Ali im sada poljupce šalješ u nekom virtualnom obliku, koji barem prenosi neku energiju, kad već ne može zamijeniti dodir. A jezik? I on se polako miješa i začas nastaju hibridi, makaronski nizovi u obližnjem supermarketu. Ili dok pišeš na klupi kraj rijeke odlomak romana.

* * *

Čitam esej pisca u čijem stanu sam, esej o slici i riječi. Pjesnik zastane pred nekom slikom i vraća joj se, jer u njemu je proizvela poseban doživljaj. Nije to doživljaj znalca koji zna objektivno opisati sliku: piše on o slikama, a u drugom trenu mu se učini da je svijet slikarstva posve zatvoren za njega. Razumije najbolje slike koje su bez mekoće, svijet bez ljepote. O nekim slikama je htio napisati pjesmu. Nekom pjesmom pak naslikati sliku. Svjetlost na slici uvijek je ista, dok je riječ drugačija. Pjesma je povezana s vreme-

nom, slika s prostorom. Riječi se gibaju, povezuju. Sve slike poznaju samo jedan tren, piše pjesnik. I kad piše o poeziji, taj pjesnik kaže da nije stručnjak za nju. Sve se odvija na način da njemu riječi dolaze same od sebe i same se došaptavaju. Povremeno. Onda nastupi suša crknutih riječi, a pjesnik spominje i osušena tijela insekata. Pa se proces ponavlja, novi postupak, približavanje nekoj drugoj riječi. Na kraju eseja pjesnik ističe: sve više želim napisati kakvu *zbrisanu* poeziju, koja ne upotrebljava riječi, ali je ipak poezija. Možda neku poeziju koju čine zvukovi tisuće insekata. Kada bih tražila slike koje najbolje opisuju slikanje tog slikara, bile bi to slike vatre i krvi, slike kozmogonije, slike bez puno boja, možda slike vulkana ili prvih mitskih bića.